

UDK 371.233
371.3:94
Stručni rad
Primljeno: 1. svibnja 2012.

ŠAFRANOVCI U JASENOVCU (IZVANUČIONIČKA NASTAVA POVIJESTI)

Slavica Ćosić, nastavnica hrvatskog jezika i povijesti
OŠ Vladimir Nazor, Čepin

Sažetak: Članak prikazuje izvanučioničku nastavu u Spomen-području Jasenovac s osmašima Osnovne škole „Vladimir Nazor“ Čepin.

Razgledajući Memorijalni centar Jasenovac učenici su sudjelovali u radionici koju organiziraju kustosi Muzeja. Cilj je bio upoznati mjesto zločina s naglaskom „ne ponovilo se nikada više“. Učenici su to spoznali u neposrednoj životnoj stvarnosti. Rad izvan učionice potiče veću aktivnost učenika, potiče ih na istraživanje, otkrivanje novoga i međusobnu suradnju. To je i najveća vrijednost terenske nastave.

Učenike učimo novom načinu života i odnosu prema prošlosti: uz dužnost sjećanja jednako je važna i dužnost življenja u drukčijem, nenasilnom i humanijem dobu, poštujući društvene razlike i pojedinačnu slobodu pripadnika svake nacije.

Ključne riječi: dehumanizacija, genocid, Holokaust, Jasenovac, kustos, logor, muzej.

Uvod

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu izvanučionička je nastava oblik nastave tijekom kojeg do ostvarivanja planiranih programskih sadržaja dolazi izvan škole (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006: 13).

Izvanučionička nastava unaprjeđuje nastavu povijesti i ostvaruje poznati moto *Hodaj – gledaj – uči!* Ako učenici čuju, vide i osjete ono što moraju naučiti, stječu kvalitetnije znanje za život. Uči se bolje kada se učenje nadograđuje na predznanje i iskustva jer dopušta povezivanje onoga što već znamo s novim informacijama koje treba naučiti.

Terenska nastava u Jasenovcu izvodila se u 3 etape:

1. priprema za posjet Spomen-području Jasenovac
2. rad u Memorijalnom muzeju
3. analiza terenskog rada.

1. Priprema za posjet Spomen-području Jasenovac

a) Posjet učitelja Muzeju

Moj posljednji posjet Spomen-području Jasenovac bio je 1985. g., dakle prije Domovinskog rata. Projekcija filma ostala mi je u zastrašujućoj uspomeni i poželjela sam da ju nijedno dijete nikada ne pogleda.

Nakon preuređenja Memorijalnog muzeja i ponovnog otvaranja za javnost poslije Domovinskog rata (2006. g.) pružila se prilika da učenici osmih razreda posjete novi postav Muzeja bez stare projekcije filma. Popularizacija preuređenja i otvaranja Muzeja putem medija pridonijela je toj ideji.

b) Kontakt s muzejskom kustosicom e-mailom

Početak školske godine 2011./12. stupila sam u kontakt s kustosicom Muzeja Jasenovac Ines Sogonić i saznala detalje oko organizacije posjeta kako bih izvanučioničku nastavu mogla planirati u drugom obrazovnom razdoblju nakon obrade teme Drugi svjetski rat, tj. stvaranja NDH.

Posjet Memorijalnom muzeju Jasenovac i radionice za učenike osnovnih i srednjih škola besplatan je, kao i stručno vodstvo u Muzeju (to još nismo nigdje doživjeli). Ponuda je bila uključenje učenika naše škole u Međunarodni projekt Šafran, što smo oduševljeno prihvatili. Projekt Šafran cjelogodišnja je aktivnost u koju se svake godine uključuju škole iz cijelog svijeta. Irska zaklada za obrazovanje o Holokaustu opskrbljuje škole lukovicama žutog šafrana koje smo posadili u jesen u znak sjećanja na 1,500.000 žrtava židovske djece i tisuće druge djece koja su umrla u Holokaustu. Žuti cvjetovi podsjećaju na žute Davidove zvijezde koje su Židovi bili prisiljeni nositi pod nacističkom vlašću. Šafran cvate otprilike u vrijeme Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust (27. siječnja), pa tako učenici na opipljiv način podižu svijest o opasnostima diskriminacije, predrasuda i nesnošljivosti. Sađenje lukovica i njihov rast slikali smo te smo slike poslali Muzeju.

Budući da je dovoljno tjedan dana unaprijed dogovoriti vrijeme posjeta, ostavili smo to za kraj veljače ili ožujak. Sami odabiremo 2 ili 3 školska sata za razgledavanje Spomen-područja Jasenovac.

c) Izrada radnih listića

Zamolila sam kustosicu Sogonić da mi pošalje zadatke za učenike kako bih odabrala radionicu te radi eventualne pripreme učenika.

Radni listovi Muzeja za radionicu jednostavni su i ne zahtijevaju posebnu pripremu učenika da istražuju o toj temi, jer ju ionako obrađuju na satu povijesti: NDH, Ante Pavelić i ustaški pokret, rasni zakoni. Većina zadataka rješava se pomoću eksponata u Muzeju. Zadaci poslije posjeta Muzeju, koje sam izradila nakon povratka, nalaze se u prilogima na kraju teksta.

d) Pripremanje učenika za posjet

Obrađujući na satu povijesti Holokaust, ustaški pokret na čelu s dr. Antom Pavelićem, rasne zakone i koncentracijske logore po Europi, stvaranje NDH i ustašku diktaturu te njezin slom, učenici su dobili sve potrebne povijesne činjenice o Jasenovcu kao najvećem logoru u Hrvatskoj.

Tjedan pred polazak u Jasenovac, na satu povijesti te, dodatno, razredne zajednice, svaki razred posebno je ponovio obrađeno gradivo i dopunio ga podacima i slikama koje su sami učenici prikupili te uredili pano u učionici. Nejasan je bio pojam dehumanizacije. Zato smo naglasili kao cilj posjeta upoznati istinu o Jasenovcu i širiti ju s mišlju „ne ponovilo se nikada više!“ Jasenovac je bio logor smrti, logor zločina, i trebamo shvatiti dehumanizaciju na primjerima koje ćemo vidjeti u Muzeju, shvatiti da se ništa nije događalo slučajno. Ustaška vlada donijela je odluke koje su ozakonile diskriminaciju, dopustile pojavu predrasuda i mržnje te, naposljetku, i masovna ubojstva. (Holokaust u nastavi, 2005.).

2. Rad na Spomen-području Jasenovac

Pred Muzejom su nas dočekali kustosi Ines Sogonić i Đorđe Mihovilović, tako da su 82 učenika podijeljena u 2 velike grupe. Dok je jedna razgledala prostor bivšeg logora Jasenovac i spomenik, druga je ušla u dvoranu, čula način rada u radionici, dobila gotove zadatke, podijelila se u 7 skupina i krenula samostalno u **istraživanje Memorijalnog muzeja**. Saznali smo da je prvi put otvoren 1968. g., a preuređen s novim postavom i ponovno otvoren 2006. g.

Ukoliko ne pronađu odgovarajuće panoe, eksponate ili ekrane s filmićima, mogu se obratiti kustosici za pomoć. Četrdeset pet zadataka bilo je raspoređeno po skupinama:

1. skupina: Nezavisna Država Hrvatska (6 zadataka)
2. skupina: Rasni zakoni (5 zadataka)
3. skupina: Zatočenici (5 zadataka)
4. A skupina: Svakodnevni život u logoru – organizacija logora (7 zadataka)
4. B skupina: Svakodnevni život u logoru – svjedočanstva preživjelih zatočenika logora (6 zadataka)
5. skupina: Dehumanizacija (11 zadataka)
6. skupina: Otpor (5 zadataka).

Iznenađenje je čekalo odmah na ulazu u Memorijalni muzej – mrak i vijugavi hodnici, koje su prozvali labirintom jer su se u početku neki članovi skupina u njima gubili. Nekoliko trenutaka tamarali su tamo-amo, od ulaza do izlaza, a tada je počelo istraživanje i bilježenje podataka. Na izlazu iz Muzeja pojedinačno su se upisivali u Spomen-knjigu, a zatim sjeli ispred Muzeja na

klupe i dogovorili konačne odgovore na svoje zadatke u skupini te odlučili tko će objasniti ili pročitati koji zadatak. Svi su morali sudjelovati u traženju odgovora, pisanju i izlaganju.

Obrazovni centar u Spomen-području Jasenovac poslužio nam je za **rad u plenumu – nastavak radionice**. Izlazila je skupina za skupinom, pa smo tako svi čuli sve odgovore koji će nam trebati u školi nakon povratka, provjeravajući spoznaje do kojih smo došli. Odgovore svih skupina predali smo kustosici za dokumentaciju.

Kad su učenici već mislili da neće ni stići do spomenika, uslijedilo je **razgledavanje bivšeg logorskog prostora vani**. Zaustavljali smo se na značajnim mjestima – uz logorsku prugu ispred rekonstrukcije *kompozicije spomen-vlaka* kojom su stizali logoraši. Vagoni koji su inače služili za prijevoz stoke u NDH su korišteni za prijevoz zatočenika. JŽ je poklonila kompoziciju vlaka Spomen-području Jasenovac 1989. g., a već 1999. g. izvedena je zaštitna vlaka. Lokomotiva je jedini sačuvani primjerak takve lokomotive u RH. Blizina rijeke Save dočarala nam je mjesto ubijanja i bacanja leševa u vodu. Naglašen je dobar strateški položaj Jasenovca i odabir za logor.

Reljef s točnim rasporedom baraka, zida, rijeke, vanjske ograde, ciglane, jezera i grobnica vratio nas je u prošlost i dočarao veličinu logora. Logorski kompleks sastojao se od 5 logora: Bročice, Krapje, Ciglana, Kožara i Stara Gradiška.

Dalje smo nastavili hodati širokom *drvenom stazom od željezničkih pragova*, koja simbolizira posljednje korake logoraša, do *umjetnih jezera* gdje su logoraši izrađivali ciglu i imali "pitku" vodu.

Spomenik Cvijet posljednja je stanica našeg razgledavanja vanjskog terena. Saznali smo da ga je izgradio prof. Bogdan Bogdanović 1966. g. na lijevoj obali Save. Jasenovački cvijet života u obliku je divovskog cvijeta čiji korijen crpi snagu iz masovnih stratišta logoraša. Cvijet ističe vječnu ljudsku istinu – da je život neuništiv i da je jači od smrti. Cvijet je simbol vječitog obnavljanja života i okrenut je prema svjetlosti i suncu – odnosno prema životu i slobodi. Iznad grobnice, gdje se polažu vijenci i cvijeće, ispisani su stihovi iz poeme "Jama" Ivana Gorana Kovačića:

"Gdje je mala sreća, bljesak stakla,
Lastavičje gnijezdo, iz vrtića dah;
Gdje je kucaj zipke, što se makla,
I na traku sunca zlatni kućni prah?" (Jokić, 1981: 22)

Uslijedilo je skupno i pojedinačno slikanje ispred cvijeta, a nakon toga povratak istim putem do autobusa. Pred polazak kući dobili smo od ravnateljice Spomen-područja Jasenovac Nataše Jovičić besplatno na poklon Školi desetke knjiga o Jasenovcu, što će itekako poslužiti generacijama iza nas za istra-

živanja i nova saznanja o logoru u NDH vezana uz Holokaust i Dan sjećanja na njegove žrtve 27. siječnja.

3. Analiza terenskog rada

a) Kratko ponavljanje i provjera stečenog znanja putem radnih listića

Nakon povratka u školu nužno je s učenicima porazgovarati o dojmovima i provjeriti što su zapamtili. Stoga sam priredila za svaki razred po 6 pitanja (2 iz gradiva, 4 iz Muzeja). Zadaci se nalaze u prilogima.

Jedino su učenici 8.c razreda dobili negativne ocjene, i to čak njih 19. Nisu pažljivo slušali izlaganja svih skupina, pa im nije pomoglo ni bonus-pitanje. Za ocjenu odličan treba ostvariti 5 točnih odgovora, a 6. je pitanje bonus da bi lakše došli do odlične ili neke druge pozitivne ocjene. Zato ostala 3 razreda nemaju nijednu negativnu ocjenu, nego uglavnom dobre, vrlo dobre i odlične ocjene. Od 82 učenika svega njih 8 ima dovoljnu ocjenu, 22 ocjenu dobar, 19 ocjenu vrlo dobar, a 14 učenika postiglo je ocjenu odličan. Najbolji je 8.d razred s 11 odličnih učenika.

Uvijek je jedan predmet nositelj izvanučioničke nastave, a ostali se okupljaju oko njega sa svojim zadacima. Ovaj put to je bila povijest uz hrvatski jezik, matematiku i tjelesno-zdravstvenu kulturu. Učitelji navedenih predmeta ujedno su i razrednici osmih razreda. Učitelj svakog predmeta na svom je satu proveo vrjednovanje zadataka s terenske nastave (što nije predmet ovog članka).

b) Evaluacija skupnog i osobnog rada u Muzeju

Listić za evaluaciju imao je 3 pitanja (Trškan, 2005.) i primjer se nalazi u prilogima. Na pitanje *Kako ste surađivali kao grupa na zadatku?* Od 82 učenika 61 je odgovorio jako dobro, 21 učenik dobro, a nijedan učenik nije odabrao lošu suradnju.

U 2. zadatku trebali su *procijeniti svoj doprinos i doprinos drugih članova u grupi* skalom ocjena od 1 do 5. Svih 12 učenika 8.b razreda ocijenilo je svoj doprinos i doprinos drugih članova skupine ocjenom odličan, dok su učenici u ostalim razredima imali kombinacije od dobar do odličan. Ukupno je većina učenika, njih 35, ocijenila i sebe i ostale članove skupine odličnim, zatim ih je 29 ocijenilo svoj rad vrlo dobrim, a ostale članove u skupini odličnim, 13 učenika odabralo je ocjenu vrlo dobar i za sebe i za druge članove skupine, a svega 4 učenika misle da su radili za 3, a članovi skupine za 4.

Naravno da se njihove ocjene ne podudaraju sa stvarnim znanjem koje su pokazali u listiću za provjeru znanja. Konačno, oni i nisu procjenjivali svoje znanje, nego svoj doprinos radu skupine.

Na 3. pitanje *Na koje ste poteškoće nailazili tijekom grupnog rada?* samo 2 skupine (11 učenika) odgovorile su da nisu imale poteškoća u radu. Jednoj skupini (5 učenika) smeta što u Muzeju nije bilo stola, pa su "morali" pisati na podu, još jednoj (6 učenika) smeta mrak u Muzeju i hodnici u obliku labirinta. Tri skupine (18 učenika) naglasile su kako su povremeno gubile svoje članove u labirintima, dok 8 skupina (48 učenika) navodi da zbog početnog nesnalaženja u Muzeju nisu mogli pronaći odmah zadane eksponate, panoje, zemljovide, vitrine, filmove i sl., ali uz usmjeravanje kustosice svi su sve prošli i uspješno riješili zadatke.

c) Izrada plakata (postera), panoa ili prezentacije

Za ovu etapu učenici su mogli birati, prema učenju o višestrukim inteligencijama, kako će izraziti rezultat posjeta Muzeju: samostalno napisati esej o Spomen-području Jasenovac, izraditi plakat, donijeti za pano slike s interneta, vlastite crteže izložaka, zajedničke "fotke", izraditi PowerPoint-prezentaciju, napisati sastavak o sadržaju onoga što su vidjeli ili o svojim dojmovima.

Na pisanje eseja odazvalo se svega 26 učenika, više su ih zanimale druge aktivnosti. Recimo, svaki odjel imao je po nekoliko ekipa koje su pripremile PowerPoint-prezentaciju. Najbolju ćemo prikazati roditeljima u svibnju na zajedničkom roditeljskom sastanku svih osmaša. Primjeri učeničkih eseja nalaze se u prilogima.

Zaključak

Organizacija nastave u učionici ograničava mogućnosti za ostvarivanje iskustvenog učenja i usvajanje znanja na zornim primjerima. Izvanučionička nastava to omogućuje. Njezina organizacija podrazumijeva i učiteljevu i učeničku pripremu kako u tehničkom tako i u nastavnom pogledu.

Stockwell navodi da, "želite li nešto naučiti brzo i učinkovito, morate to vidjeti, čuti i osjetiti". Na terenskoj nastavi učenici se susreću s izvornom stvarnošću, primjenjuju naučeno, razvijaju sposobnosti kritičkog mišljenja, donose zaključke, samostalno stječu nova znanja i sistematiziraju usvojena stvarajući uzročno-posljedične veze među sadržajima.

Navedene vještine osobito su došle do izražaja na terenu u Spomen-području Jasenovac. Usvojene nastavne sadržaje o NDH i Holokaustu učenici su morali povezati s novim sadržajima iz životne stvarnosti proučavajući ljudska ponašanja u prošlosti. Uočili su ulogu i odgovornost pojedinaca, zlorabu njihove moći, kao i odgovornost građana u demokratskom društvu u prepoznavanju znakova upozorenja.

Proučavanje Holokausta pomaže učenicima da shvate do kakvih posljedica dovode predrasude, rasizam i stereotipovi u svakome društvu, ali i razvija

svijest o vrijednosti pluralizma. Adolescenti se svakoga dana u svojem životu susreću s pitanjima pravednosti, individualnog identiteta, pritiska skupine, ravnodušnosti i poslušnosti, verbalnim ili fizičkim zlostavljanjem, ali teško shvaćaju kako su ljudi u svijetu dopustili da se genocid dogodi, zašto mu se nisu suprotstavili ili barem prosvjedovali (Holokaust u nastavi, 2005: 6).

Do svijesti učenika doprla je pouka kustosa Muzeja Jasenovac, nekoliko puta naglašavana: *Ne ponovilo se...* Zapamtili su da je logor Jasenovac bio logor zločina i zvjerskog odnosa čovjeka prema čovjeku, nacije prema naciji. Poslije zločina i smrti nastupa nov početak, novi život. Bogdanovićev jasenovački cvijet simbolizira život: humaniji, nenasilan, bez rata.

Jasenovac smo napustili s riječima francuskog mislioca i književnika Alaina Finkielkrautha na pitanje vezano uz zločine i genocide: *Postoji li dužnost sjećanja?* "Naravno da postoji, jer sjećanje nas čini živima, upozorava nas na ljudsku animalnost i zvjerstva koja je čovjek u stanju počiniti; opominje: **Ne ponovilo se...**" (Mataušić, 2008: 230).

Prilozi

Zadaci za provjeravanje znanja u školi nakon Jasenovca

8.a razred

1. Kada je nastala NDH i tko joj je bio na čelu?
2. Kada su doneseni rasni zakoni i protiv koga se provode?
3. Navedi imena zatočenika za koje se sjećaš da su bili zatočeni u logoru Jasenovac.
4. Kako je logor Jasenovac bio organiziran?
5. Kakav odnos prema zatočenicima otkrivaju okovi?
6. Što predstavlja djetelina s 4 lista i zašto ju zatočeni u logoru izrađuju?

8.b razred

1. Kada je došlo do sloma NDH i kako?
2. Po čemu se zemljovid NDH razlikuje od današnjih granica RH? Navedi konkretne dijelove koji su bili, a danas nisu u sastavu Republike Hrvatske.
3. Koje su skupine stanovništva bile na udaru ustaškog režima i zašto?
4. Opiši kako je izgledao logor Jasenovac.
5. Je li u logoru bilo tajnih organizacija zatočenika?
6. Kako su izvršavana pogubljenja zatočenika?

8.c razred

1. Objasni ustrojstvo NDH.
2. Što znači satelitska država i koje još satelitske države poznaješ?
3. Koje su odredbe u ustaškim zakonima čudne i neprihvatljive? Objasni zašto.
4. Tko su bili ustaški zapovjednici logora Jasenovac?
5. Koje su bolesti vladale u logoru?
6. Kada je bio organiziran i kako je završio proboj logoraša?

8.d razred

1. Kada se dogodio Bleiburg i "Križni put"? Objasni zašto.

2. Što znaš o ustaškom pokretu i dr. Anti Paveliću prije 1941. g.?
3. Što rasni zakoni govore o NDH?
4. Zbog čega se prikupljala bodljikava žica?
5. Objasni pojam dehumanizacije te prema kojim se etničkim i vjerskim skupinama ona provodila?
6. Opiši kako je izgledala prostorija u kojoj su smještena djeca i što ti to govori o brizi ustaške uprave o zatočenoj djeci?

Listić za evaluaciju grupnog rada

1. Kako ste kao grupa surađivali na ovom zadatku?

Loše Dobro Jako dobro

2. Procijeni svoj doprinos i doprinos drugih članova grupnom uratku (od 1 = nikakav

doprinos do 5 = maksimalan doprinos)

1. _____ ocjena ___/___
2. _____ ocjena ___/___
3. _____ ocjena ___/___
4. _____ ocjena ___/___
5. _____ ocjena ___/___

3. Na koje ste poteškoće nailazili tijekom grupnog rada?

_____

_____

Učenički radovi

Terenska nastava u Jasenovcu

Nakon osnivanja NDH ustaše su, prema njemačkom uzoru, otvorile koncentracijske logore. Jasenovac je bio najzloglasniji i najveći ustaški logor u kojem nisu stradavali samo Srbi, Židovi i Romi nego i oni koje su vlasti smatrale protivnicima svoga režima – antifašisti i komunisti.

Kada smo stigli u Jasenovac, razdijelili su nas u 2 velike grupe od kojih je jedna otišla u vanjski obilazak Spomen-područja Jasenovac, dok je druga ostala u Memorijalnom muzeju.

Mi smo s našim kustosom Đorđem Mihovilovićem krenuli prema spomeniku Cvijet. Saznala sam puno novih, šokantnih, ali i zanimljivih podataka. Jasenovac je prije pretvaranja u logor bio urbana gradska sredina s dva hotela i dvije riječne luke. U njemu je postojao luksuzni kompleks proizvodnje cigle pod vodstvom Ozrena Bačića. Izabran je za logor jer je opasan rijekama i močvarnim područjima koja su mu dala dobar strateški položaj. Gdje nije bilo rijeke, logoraši su podigli oko Jasenovca 3.5 km dugačak zid, koji je bio visok 3-5 m. Kompleks koncentracijskog logora Jasenovac sastojao se od nekoliko manjih logora. Najveći i najzloglasniji bio je broj III – Ciglana.

Ljudi su u logor dopremani vagonima kao stoka. Prije ulaska u sam logor zarobljenici su bili odvajani. Žene, djeca i starci odvoženi su skelom za gradinu preko Save na likvidaciju, dok su muškarci ostavljani na prisilnom radu. Brojka koja me je šokirala i potresla je 20 000. To je broj djece do 14 godina koju su ustaški vojnici ubili. Još je gore saznanje da su ih ubijali hladnim oružjem i oruđem ili spaljivali leševe nakon rušenja logora 1945. g. kako bi prikrili dokaze.

U logoru su vladali ne higijenski uvjeti, a i prehrana je bila vrlo loša, te je često dolazilo do zaraznih bolesti – tifusa, dizenterije. Glad, prljavština i uši bile su svakodnevnica logoraša.

22. travnja 1945. zatočenici pod vodstvom Ante Bakotića pokušali su proboj iz logora svjesni da se ustašama bliži kraj pa će ih ionako sve pobiti. Od preživjelih logoraša danas živi još samo četvero ljudi.

Arhitekt Bogdan Bogdanović sagradio je spomenik Cvijet u znak sjećanja na sve ljude koji su stradali ili bili zarobljeni u logoru Jasenovac. Otvoren je 1966. g. Kustos nam je spomenuo i jednu ženu, Dijanu Budisavljević, koju smatram velikom heroinom jer je spasila oko 12 000 djece iz logora i mislim da bi snimanje dokumentarca o njoj bila jedna lijepa gesta i velika hvala za sve što je učinila.

Memorijalni muzej Jasenovac otvoren je prvi put 1968. g., a obnovljen i ponovo otvoren 2006. g. Sada je vrlo moderan, ali mi se nije svidjelo to što ga nismo prvo zajedno obišli i razgledali, nego smo jurili u potragu za svojim zadacima koje smo dobili u radionici. U početku se nismo baš najbolje snalazili, ali svi su zadaci bili uspješno i točno odrađeni.

Terenska nastava u Jasenovcu jako mi se svidjela jer smo saznali puno više podataka nego iz udžbenika. Mislim da bi svaki čovjek, a posebno Hrvat, trebao otići u Jasenovac da vidi kakve su se grozote dogodile u njemu i kako se one nikada više ne bi ponovile. Ovako "mračan" dio povijesti ne zaslužuje nijedna država i nijedan narod. Svatko ima pravo na život. Svi smo jednaki i svi jednako vrijedimo. Nikada to ne smijemo zaboraviti.

Zločin se nikada ne smije zatajiti niti zaboraviti, ali svakako oprostiti, jer ljudski je opraštati. (Josipa Anić, 8. a)

Esej o Jasenovcu

Putujući u Jasenovac znala sam neke povijesne činjenice vezane uz taj najveći ustaški logor. Znala sam da je osnovan u ljeto 1941. g., za vrijeme NDH, i da je bio dio plana o stvaranju etnički i vjerski čiste hrvatske države. Bilo je to mjesto smrti i stradanja tisućama Srba, Židova, Roma i Hrvata koji nisu bili po volji tadašnjem režimu.

Pitala sam se kakvo je to bilo vrijeme mržnje i netrpeljivosti među ljudima. Zašto je takva politika ludila vladala Europom, ali i svijetom? Zašto uvijek mora biti ratova, sukoba, mržnje i zlostavljanja, zašto ljudi u ljudima ne mogu prepoznati prijatelje bez obzira na njihov vanjski izgled, bogatstvo, nacionalnost, vjeru i prošlost? Bitno je ono što je u srcu – naša dobrotu, nesebičnost i ljubav prema drugima što nam omogućava da prepoznamo sreću pravog prijateljstva.

Po dolasku na mjesto logora iznenadila sam se koliko je to bila velika površina. Gotovo sa strahom pokušala sam zamisliti sve one nesretne ljude i djecu koja si-

gurno nisu ni znala što ih je snašlo. Umjesto bezbrižne igre – žica, strah, glad i smrt, najčešće kao spasenje. Koliko je ljudi umrlo od zime, gladi i iznemoglosti! Neki su umirali na putu, a neki odmah po dolasku u logor. Ustaše su logoraše ubijale maljevima, čekićima, noževima i sjekirama, a potom ih bacale u rijeku Savu. Tim okrutnim zločinima i mučenjima čudili su se i sami Nijemci. Puno je ljudi u tom groznom logoru izgubilo svoj život. No unatoč mržnji i nacionalizmu, uvijek je bilo dobrih ljudi, ljudi koji nisu bili zaslijepljeni nacističkom ideologijom, koji su riskirali svoj život kako bi pomogli drugima. Bili oni proglašeni pravedicima ili ne.

U Memorijalnom muzeju Jasenovac gledali smo predmete logoraša, njihova pisma i osobne stvari. Najviše su me pogodila pisma i crteži nedužne djece, jer ona nisu nikome i ni za što mogla biti kriva. Imala su pravo na bezbrižno djetinjstvo koje su im prekinuli i zauvijek oduzeli. Iz njihovih crteža vidljivo je da žele osjetiti roditeljsku ljubav, zajedništvo obitelji i toplinu doma. Logor je uništen nakon savezničkog bombardiranja u proljeće 1945. g. Ustaše su uništile dokaze o postojanju logora i zločinima koje su činile.

Smatram da se o ovome, kao i o svim drugim zločinima, mora više učiti, prije svega češće posjećivati mjesta zločina, kako se oni više nikada nigdje ne bi ponovili, kako bi se izbjegla patnja nedužnih ljudi. Ljudski život prekratak je da bismo ga potrošili na ratove i neprijateljstva. Trebamo se radovati uspjehu drugih ljudi, ali i pomoći im u nevolji po cijenu vlastitog života. (Sara Đuričić, 8. d)

Literatura:

1. Jokić, G. (1981.): *Spomen-područje Jasenovac*. Beograd: Bigz.
2. Jovičić, N./ Benčić Rimay, T. (-----): *Geneza cvijeta Bogdana Bogdanovića*. Zagreb: Spomen-područje Jasenovac.
3. Kućan, M. (2010.): *"Jedinomoje i ostali" – pisma iz logora*. Jasenovac: Spomen-područje Jasenovac.
4. Mataušić, N. (2008.). *Jasenovac- fotomonografija*. Zagreb: Spomen-područje Jasenovac.
5. Škiljan, F. (2009.): *Politički zatvorenici u logorima Jasenovac i Stara Gradiška*. Zagreb: Spomen-područje Jasenovac.
6. Trškan, D. (2005.): *Provjera znanja i ocjenjivanje u nastavi povijesti*. Zagreb: Srednja Europa.
7. ----- (2005.), ur. N. Popović: *Holokaust u nastavi – priručnik za nastavnike*. Zagreb: Durieux.
8. ----- (2006.): *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo obrazovanja i športa.

Šafranovci in Jasenovac

Summary: The paper describes an extracurricular class held in Jasenovac Memorial Site with pupils of Elementary School Vladimir Nazor from Čepin.

While visiting Jasenovac Memorial Site students participated in a workshop organized by the curators of the museum. The aim of the workshop was to teach the pupils about the horrendous crimes that occurred there and why they must never repeat. Students learned that lesson on the spot. Activities outside the classroom encourage students to be more active, to explore, discover new things and cooperate, which is where the largest value of fieldwork lies.

Students are taught about a new way of life and the relationship towards the past: the duty to remember is equally important as the duty to live in a different, non-violent and more humane age and to respect social differences and individual freedoms of members of each nationality.

Keywords: dehumanization, genocide, Holocaust, Jasenovac, curator, concentration camp, museum.

Teilnehmer am Projekt „Safran“ in Jasenovac

Zusammenfassung: Der Beitrag beschreibt den außerschulischen Unterricht an der Gedenkstätte Jasenovac mit den Achtklässlern der Grundschule Vladimir Nazor, Čepin.

Bei der Besichtigung der Gedenkstätte Jasenovac nahmen die Schüler an einem Workshop teil, der von den Kuratoren des Museums organisiert wird. Es war das Ziel, den Schauplatz des Verbrechens kennen zu lernen, wobei betont wurde, dass sich so etwas nie wieder wiederholt. Die Schüler haben das in unmittelbarer Lebensrealität wahrgenommen. Der Unterricht außerhalb des Klassenzimmers fördert die Aktivität der Schüler, ermutigt sie zur Erforschung, Entdeckung und Zusammenarbeit. Das ist der größte Wert der Lehrwanderung.

Die Schüler lernen eine neue Lebensart und ein neues Verhältnis zur Vergangenheit: die Pflicht zur Erinnerung ist ebenso wichtig wie die Pflicht des Lebens in einer anderen, nicht-gewalttätigen und menschlicheren Epoche, wobei die sozialen Unterschiede und die Wahrung der individuellen Freiheit der Mitglieder jeder Nation beachtet werden.

Schlüsselbegriffe: Entmenschlichung, Völkermord, Holocaust, Jasenovac, Kurator, KZ, Museum.